

การบริหารจัดการ “พุทธศิลป์” และความเปลี่ยนแปลงทางสังคม* MANAGEMENT OF "BUDDHIST ART" AND SOCIAL CHANGE

พระครูอุเทศธรรมสาธิต อชิโต (รื่นรวย)

Phrakru Udesdhammasadis Achitho (Ruenruai)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: adisak.rue@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ตั้งใจเขียนขึ้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจในการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสที่มีโบราณสถานในการบริหารจัดการ การรักษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความเจริญก้าวหน้าและมั่นคงยั่งยืนถาวรถึงชนรุ่นหลัง เจ้าอาวาสมีความสำคัญเป็นอย่างมากในการที่จะเข้าใจในการบริหารจัดการให้การร่วมมือของประชาชนและองค์กรท้องถิ่น โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้นำและการสร้างความเข้าใจให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของวัดถึงสถานที่สำคัญในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะศาสนสถานอุโบสถที่สำคัญของวัด ได้แก่ วิหาร พระพุทธรูป ภาพเขียนที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา พุทธประวัติ หลักธรรม และวิถีชีวิตชาวบ้าน เป็นมรดกเชิงประวัติทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งการสนับสนุนจากภาครัฐภาคเอกชนและภาคประชาชน ในการเข้าไปช่วยเหลือเกื้อกูล ดูแลรักษาทำนุบำรุงโบราณสถาน ดังนั้นการบริหารของหน่วยงานใด ๆ ก็ตามรวมทั้งการบริหารงานของพระสงฆ์การต้องมีองค์ประกอบหรือทรัพยากรที่มีความสำคัญ และต้องเป็นพื้นฐานในการบริหารนั้น ซึ่งประกอบไปด้วย เงิน วัสดุสิ่งของ และการจัดการด้านเครื่องมือ เครื่องจักร รวมถึงอำนาจหน้าที่ ระยะเวลาในการทำงานและความสะดวกต่าง ๆ ในการทำงาน นอกจากนี้วัดยังเป็นแหล่งรวมสรรพวิชา โดยเฉพาะงานพุทธศิลป์ซึ่งมีความงดงามและแฝงความหมายแห่งหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ส่งผลให้งานพุทธศิลป์เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทย สะท้อนลักษณะนิสัย บุคลิกภาพของคนไทยที่มีความสุภาพ รักสงบ แจ่มใส เป็นสื่อการเรียนรู้ที่สร้างความรู้ ความเข้าใจ และจินตนาการที่ส่งผลเชิงบวกต่อพฤติกรรมของคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมมีความก้าวหน้าเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยการบริหารจัดการพุทธศิลป์พร้อมกับการศึกษาศิลปวัฒนธรรมสมัยประวัติศาสตร์

คำสำคัญ: พุทธศิลป์, การบริหารจัดการ, ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม

* Received 15 April 2021; Revised 22 April 2021; Accepted 10 May 2021

Abstracts

This article is intended to be written to provide an understanding of the temple administration of the abbot with its archaeological sites. Maintaining and spreading Buddhism for prosperity and stability to the future generations. The abbot is very important to understand the cooperative management of people and local organizations. With the abbot leading and creating a unified understanding of the temples of important places in Buddhism in particular, important places of worship of the temple are Vihara Buddha images, paintings that contain Buddhist content, Buddhism, history, principles and the way of life of the villagers. It is a historical Buddhist heritage. Including support from the public, private and public sectors to help and support to maintain and maintain the ancient sites Therefore, the administration of any department, including the administration of the monks, must have an important element or resource. And must be the basis for that administration This includes money, material, material and handling of tools and machines as well as authority. Length of work and ease of work in addition, the temple is a center of subjects. Especially the Buddhist art, which has beauty and connotation of Buddhist principles as a result, Buddhist art is an important part of Thai culture. Reflect personality the personality of the Thai people who are polite, peaceful, and cheerful, is a learning medium that creates knowledge, understanding and imagination that positively affect the behavior of people in society to live together happily. It is beneficial to the public and has progressed to change according to the era of the administration of Buddhism along with the study of art and culture, historical period.

Keywords: Buddhist Art, Management, Social change

บทนำ

โบราณสถานหรือสถาปัตยกรรมและสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างสรรค์ไว้ประดับโลก เป็นมรดกส่วนรวมของมนุษยชาติและเป็นเครื่องเตือนใจเราว่า มนุษย์ทุกเชื้อชาติต่างก็มีส่วนช่วยให้เกิดมรดกวัฒนธรรมขึ้นในโลก โบราณสถานเตือนเราระลึกว่า ความเจริญทางเทคนิคและวิชาการได้เจริญควบคู่กันกับความชื่นชมบูชาในสิ่งสวยงาม ประเทศไทยมีมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้ตกทอดสืบต่อกันมาไม่ขาดสายในหลายยุคหลายชั่วอายุคน ซึ่งเป็นหลักฐาน

ทางประวัติศาสตร์ และเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงเกียรติภูมิของแผ่นดินที่มีมาช้านาน อันเป็นสิ่งที่บรรพชนได้สั่งสมไว้ ซึ่งเป็นเครื่องหมายแห่งความเจริญทางวัฒนธรรม (วีระ เพล่งรัมย์, 2543)

สถาบันทางศาสนามีบทบาทต่อการดำรงชีวิตมากที่สุดสถาบันหนึ่ง วัดได้กลายเป็นศูนย์รวมของสังคมในด้านต่าง ๆ เช่น เป็นโรงเรียน โรงพยาบาล นอกจากนั้นวัดก็ยังถือว่าเป็นแหล่งรวบรวมของงานศิลปกรรมที่สำคัญของชุมชน ด้านจิตรกรรม ประติมากรรม วรรณกรรม นาฏกรรม และสถาปัตยกรรม (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2543) พุทธศิลป์ มีรากฐานที่ผูกพันกับวิถีดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมไทย ภาพเขียน พุทธปฏิมาสีงก่อสร้าง วรรณกรรม กระทั่งแม้การตกแต่ง ซึ่งศิลปะแขนงต่าง ๆ ได้รับการกล่าวขานว่าเป็นพุทธศิลป์” ด้วยเหตุผล คือ เพราะสร้างขึ้นในปริณิณทลของวัด มีเนื้อหาสาระและเกี่ยวข้องกับพระศาสนา เช่น พุทธประวัติ พุทธปฏิมาร ฯลฯ เกี่ยวข้องกับคำสอน โดยอาศัยวิธีการต่าง ๆ เช่น ทฤษฎีสามโลกในไตรภูมิ และอีกประการหนึ่ง เพราะศิลปะหรือช่างจะแสดงเจตจำนงในการเนรมิต ศิลปกรรมด้วยพลังศรัทธา และเป็นพุทธบูชา (สงวน รอดบุญ, 2526)

พุทธศิลป์ ที่เกิดขึ้นภายในวัดทั้งภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคกลาง และภาคใต้ นับได้ว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่า ที่ไม่สามารถประเมินค่าได้ และเปรียบเสมือนเป็นเอกลักษณ์ของความเป็นไทยเพราะภายใน พุทธศิลป์ วิหาร มีศิลปวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรมและความเจริญของชาติที่มีความศรัทธาทางพระพุทธศาสนา และเป็นแหล่งสถานที่รวมการศึกษาที่สามารถศึกษาย้อนกลับไปได้ในด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีวัฒนธรรมศิลปกรรม สถาปัตยกรรม เป็นต้น รวมทั้งการเชื่อมโยงความเป็นมาของวัฒนธรรมกับชุมชนและการตั้งถิ่นฐานของชุมชนในภาคพื้นที่ต่าง ๆ นอกจากนี้พุทธศิลป์ ในวัดยังเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ประกอบด้วยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่สวยงาม สงบ สันโดษตามหลักพระพุทธศาสนาอีกด้วย (พระครูภัทรจิตตารณ และคณะ, 2563)

โบราณสถานเป็นสิ่งก่อสร้างเพื่อระลึกถึงอดีต “โบราณสถาน” เป็นคำที่มีมานานแล้วตั้งแต่เมื่อครั้งที่มีการจัดทำพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถานเล่มแรก พ.ศ. 2493 ก็ปรากฏคำว่าโบราณสถาน ซึ่งให้ความหมายไว้ว่า “สถานที่ก่อสร้างซึ่งเป็นของโบราณ” ต่อมามีการชำระพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานเสียใหม่ในปี พ.ศ. 2525 คำว่าโบราณสถาน จึงได้เปลี่ยนความหมายไปเป็น “สิ่งที่เคลื่อนที่ไม่ได้ เช่น วิหาร วัง มีอายุเก่ากว่า 100 ปีขึ้นไป” และเพิ่มความหมายทางกฎหมายไว้ด้วยว่า หมายถึง “อสังหาริมทรัพย์ ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ในทางศิลปประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี ทั้งนี้ ให้รวมถึงสถานที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์ และอุทยานประวัติศาสตร์ด้วย” (กรมศิลปากร, 2553)

ศาสนาทุกศาสนานั้น มุ่งให้มนุษย์มีชีวิตที่ดี มีศีลธรรมประจำใจ พุทธศิลป์ตามความเข้าใจแบบทั่วไป คือ งานศิลปะที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ได้แก่ สถาปัตยกรรม วิหาร ประติมากรรม เช่น พระพุทธรูป จิตรกรรม เช่น ภาพเขียนฝาผนัง ซึ่งเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับ

พุทธประวัติหรือปรีชาธรรม ฯลฯ เป็นต้น ลักษณะการแสดงออกของงานศิลปะที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน มีความหลากหลาย ทั้งรูปแบบและเนื้อหามากขึ้น (กบินทร์ เดชวงศ์, 2564) ดังนั้นการรับรู้ถึงคุณค่าของความงามต่องานศิลปะ จำเป็นต้องอาศัยการวิพากษ์วิจารณ์งานศิลปะขึ้นมา เพื่อให้ผู้ชมในสังคมรับทราบถึงความคิดของศิลปินที่สร้างสรรค์งานออกมาในสังคม ซึ่งการวิจารณ์งานพุทธศิลป์ ต้องมีการใช้หลักเกณฑ์ทางวิชาการ เพื่อให้ผู้ชมในสังคมได้เข้าใจและยอมรับในงานศิลปะชิ้นนั้น ๆ

ในบทความนี้จะขอนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการพุทธศิลป์ของไทยซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของวัดในพุทธศาสนา ที่จำเป็นต้องมีความรู้เพื่อช่วยให้บุคลากรในประเทศในองค์กรต่าง ๆ ได้มีส่วนร่วมในการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของไทย ที่สามารถนำมาบูรณาการกับการเรียนการสอน การวิจัย และการบริการวิชาการแก่สังคม

ในสมัยอดีตเชียงแสน สุโขทัย อุทอง อยุธยา และกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นต้น พุทธศิลป์ของไทยผ่านการหล่อหลอมและผสมผสานของวัฒนธรรม โดยดั้งเดิมมีรากเหง้ามาจากวัฒนธรรมอินเดีย ต่อมาผสมผสานกับวัฒนธรรมจีน และชาติทางตะวันตก แต่เป็นการผสมผสานด้วยความชาญฉลาดของช่างไทย จึงยังคงรักษารูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของไทยไว้ได้อย่างเด่นชัด สามารถถ่ายทอดลักษณะความงดงาม ความประณีตวิจิตรบรรจง และลักษณะของความเป็นชาติไทย ที่รุ่งเรืองมาแต่โบราณ ให้โลกประจักษ์ได้ การกำหนดรูปแบบพุทธศิลป์ทั้งทางด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรมก็เป็นสิ่งหนึ่งที่มีคุณค่า “พุทธศิลป์นี้จะมีร่องรอยทางประวัติศาสตร์ ข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี สถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ซึ่งเป็นเครื่องแสดงประวัติความเป็นมาอันเก่าแก่ของชุมชนของชาติ” รวมทั้งเป็นแหล่งศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิด ความเชื่อของบุคคลในท้องถิ่นนั้น ๆ ในแต่ละยุคแต่ละสมัย ในส่วนของช่างที่ได้ลงมือเขียนศิลปะลงในสมัยใดก็ย่อมมีเอกลักษณ์สามารถถ่ายทอดความเป็นไปและสิ่งแวดล้อมในสมัยนั้นเอาไว้ในจิตรกรรมที่ท่านสร้างขึ้นในยุคนั้น ๆ ด้วยและด้านเอกลักษณ์การแสดงการรับรู้หรือความเข้าใจถึงที่มาสถานที่ตั้ง ชนชาติ ความเชื่อ ศาสนา ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของชุมชนใดชุมชนหนึ่งหรือประเทศใดประเทศหนึ่ง (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ), 2545)

ประเทศไทยมีสมบัติวัฒนธรรมมากมาย ปากก्यानหลังไปนับเป็นหมื่นปี มีทั้งที่เป็นของที่คนสร้าง หรือดัดแปลงขึ้นสำหรับใช้สอย เช่น ถ้วยชาม สำหรับเป็นเครื่องมือ หรืออาวุธ เช่น มีด หอก ฯลฯ เป็นต้น พุทธศิลป์ เป็นทรัพยากร เป็นวัฒนธรรมประเภทหนึ่ง ที่มนุษย์ใช้สติปัญญา ความรู้ และความสามารถสร้างขึ้นใหม่ทั้งหมด หรือดัดแปลงจากทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นประโยชน์ต่อตน และสังคม ในสมัยนั้น ๆ สถานที่เหล่านั้นเมื่อตกทอดเป็นมรดกมาถึงคนรุ่นหลังก็กลายเป็นโบราณสถาน “โบราณสถานจึงเป็นหลักฐานประวัติศาสตร์ประเภทหนึ่งที่บอกความเป็นมาของบรรพบุรุษที่อยู่ในสังคมระดับต่าง ๆ

ตั้งแต่กลุ่มชนขนาดเล็กจนถึงหมู่บ้าน เมือง และประเทศชาติ ต่อเนื่องมาจนถึงสมัยปัจจุบัน” ประวัติศาสตร์หรือความเป็นมาดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของผู้สร้างในอดีต ส่วนการอนุรักษ์โบราณสถานเหล่านั้นไว้ใช้ประโยชน์ในกิจกรรมบ้านเมืองอย่างเต็มที่ก็เป็นหน้าที่ของคนรุ่นปัจจุบันต่อ ๆ ไปในการอนุรักษ์เป็นคุณค่าของโบราณสถานที่สำคัญใจของคนในสังคมที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี และสามารถที่จะรักษามรดกทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดีสำหรับการบริหารจัดการนั้นต้องมีความโปร่งใสด้วย เป็นต้น (ฟิลิฐ เจริญวงศ์, 2542)

สถานการณ์การบริหารจัดการพุทธศิลป์ภายในวัด ปัจจุบันนี้ยังติดอยู่กับรูปแบบการบริหารในรูปแบบเดิม ๆ ที่ย่ำอยู่กับที่ คือ ไม่ได้รับการพัฒนาในรูปแบบที่ถูกต้องตามหลักการ พ.ร.บ. และมีการวางยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการพุทธศิลป์ภายในวัดที่เป็นระบบและรูปธรรมที่ดี และเหมาะสมในสถานการณ์ยุคปัจจุบัน ที่มีความเจริญก้าวหน้าด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ เจ้าอาวาสที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการดูแลพุทธศิลป์ การซ่อม บูรณะ หรือสงวนรักษานั้น จะต้องกระทำอย่างระมัดระวัง มิให้เสียหายไปกว่าเดิม ทั้งนี้เพื่อรักษาคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของพุทธศิลป์ ของสิ่งนั้น ๆ ล้วนแต่เน้นเรื่องการรักษาให้คงคุณค่าของเดิม ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลายด้าน เช่น ด้านเศรษฐกิจ สังคม สภาพแวดล้อม วัฒนธรรมและสังคม เป็นต้น ดังนั้น การบริหารจัดการพุทธศิลป์ภายในวัดจึงมีปัญหาในด้านต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย ขาดการแก้ไขที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับ “การบริหารจัดการวัดที่เหมาะสม และกลายเป็นวัดร้าง ปัญหาเหล่านี้ยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างถูกต้องถูกหลักการบริหารจัดการวัดที่เหมาะสมดีงามจากคณะสงฆ์ และจะกลายเป็นสาเหตุใหญ่ ส่งผลเสียหายถึงความทรุดโทรม เสื่อมสลายของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ในภายหน้าอีกด้วย” (พระครูวิสุทธาจารย์ (สุรศักดิ์ วิสุทธาจารย์), 2557)

กล่าวได้ว่า วัดที่มีพุทธศิลป์เป็นทัศนูปกรณ์ในการสอนธรรมะได้อย่างดี เมื่อศึกษาความหมายของพุทธศิลป์ให้ลึกซึ้งลงไปแล้ว จะเห็นว่าเป็นเรื่องของธรรมะในทางพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น การอนุรักษ์พุทธศิลป์ จึงมีคุณค่าในการดำรงสืบต่อพระพุทธศาสนา และเป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้วยเหตุผลดังกล่าว เจ้าอาวาสที่เป็นผู้บริหารจัดการ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการพุทธศิลป์ในวัด เพื่อจะได้ตระหนักถึงปัญหาทางด้านความรู้ทางการบริหารพุทธศิลป์เพื่อความยั่งยืน เป็นแหล่งท่องเที่ยวและเป็นสถานที่พักผ่อนของประชาชน ดังนั้น ผู้เขียนจะได้นำเสนอตามลำดับ

การบริหารจัดการพุทธศิลป์

การบริหารจัดการพุทธศิลป์ ต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการพุทธศิลป์และต้องเข้าใจว่าความหมายของการบริหารจัดการอะไรได้บ้าง และการบริหารจัดการทำอะไรได้บ้างในสถานที่ที่มีโบราณสถาน ณ ที่ของตน มีหลายวิธี วิธีหนึ่งเป็นการเสริมความมั่นคง และอีกวิธีหนึ่ง คือ การบูรณะบางส่วนหรือทั้งหมดเพื่อปรับฐานใหม่ ไม่ให้ทรุด เป็นต้น ด้วยเหตุนี้การบริหารจัดการวัด คือ การปกครองบังคับบัญชากำกับดูแลให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยให้ดำเนินกิจกรรมโครงการดูแลโบราณสถานต่าง ๆ ของวัดให้สำเร็จด้วยดี มีประสิทธิภาพสูงสุด การบริหารเป็นสิ่งที่จะต้องเรียนรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคปัจจุบัน เพราะการทำงานจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวนั้น นักบริหารมีเทคนิคและวิธีการทำงานไม่เหมือนกัน โดยเฉพาะการบริหารวัดซึ่งเป็นสถานที่ที่มีความใกล้ชิดกับประชาชน อีกทั้งเป็นแหล่งรายได้ให้ชุมชนและประเทศ ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยว สร้างกิจกรรมต่าง ๆ อันสืบเนื่องจากการท่องเที่ยว พร้อมกับการศึกษาค้นคว้าความรู้ เป็นต้น

ในสถานการณ์ปัจจุบัน เมื่อเจ้าอาวาส เป็นผู้มีความอำนาจ ในการดูแลบริหารจัดการวัด จะต้องมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการโบราณสถาน แต่เจ้าอาวาส ไม่รู้กฎหมายด้านการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ ดังนั้นพุทธศิลป์ภายในวัดจึงถูกทำลายไม่จบสิ้นสาเหตุหนึ่งของปัญหาการทุบทำลายโบราณสถานภายในวัดวาอาราม คือพระสงฆ์ไม่รู้จักกฎหมายตามที่ พระราชบัญญัติโบราณวัตถุโบราณสถาน ว่าโดยเฉพาะมาตรา 10 พ.ร.บ. โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 ระบุว่า “ห้ามมิให้ผู้ใด ซ่อมแซม แก้ไข เปลี่ยนแปลง รื้อถอน ต่อเติม ทำลาย เคลื่อนย้ายโบราณสถาน หรือส่วนต่าง ๆ ของโบราณสถาน หรือขุดค้นสิ่งใด ๆ หรือปลูกสร้างอาคารภายในบริเวณโบราณสถาน เว้นแต่จะกระทำตามคำสั่งของอธิบดี หรือได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดี” ดังนั้นเจ้าอาวาสผู้มีหน้าที่บริหารจัดการต้องศึกษาเรียนรู้ให้เข้าใจอย่างท่องแท้ เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2504)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ระบุความหมายไว้ว่า โบราณสถาน หมายถึง สิ่งที่เคลื่อนที่ไม่ได้ เช่น วิหาร วัง มีอายุเก่ากว่า 100 ปีขึ้นไปหรือเป็นอสังหาริมทรัพย์ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ในทางศิลปะประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี ทั้งนี้รวมถึงสถานที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์ และอุทยานประวัติศาสตร์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2552)

จากความหมายข้างต้นพอสรุปความได้ว่า พุทธศิลป์ เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าทางจิตใจของประชาชน แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของชาติ บุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง จึงต้องมีความรู้ความเข้าใจในชนิด คุณสมบัติและกระบวนการในการชำรุดเสื่อมสภาพของโบราณสถาน

โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ เพื่อจะได้สามารถพิจารณาหาทางอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุต่าง ๆ ให้ยั่งยืนคู่กับชาติสืบไปได้

พุทธศิลป์

ศิลปะสามารถเป็นสื่อให้เราเข้าถึงความดีและความจริงได้ เป็นสื่อนำผู้คนเข้าถึงมิติที่ลึกซึ้งสูงสุดในทางศาสนาธรรมได้ ส่วนด้านความหมายของพุทธศิลป์ เนื่องจากพุทธศิลป์เป็นงานศิลปะที่มาจากพุทธศาสนาจึงมีพัฒนาการมาโดยตลอดและมีผู้ให้ความหมายไว้ในทางเดียวกัน ในพระพุทธรูปศาสนายังมีความชื่นชม ยินดีกับความงามของธรรมชาติ ความรู้สึก ความนึกคิด ความเข้าใจ และรู้จักการปล่อยวาง สามารถเป็นสื่อในการเข้าใจ เข้าถึงธรรมะที่ลึกซึ้งได้ เราจะได้ยินคำว่าพุทธศิลป์บ่อยครั้งมาก และในบางมหาวิทยาลัย ก็มีการจัดการศึกษาในสาขานี้โดยตรง มีการเปิดการเรียนการสอนในสาขานี้ ความหมายที่แท้จริงของคำว่าพุทธศิลป์ ว่ามีความเป็นมาอย่างไร และมีเนื้อหา เกี่ยวข้อง และครอบคลุมไปถึงอะไร และอย่างไรบ้าง พุทธศิลป์ จึงเป็นศิลปกรรมที่สร้างขึ้นมาเพื่อสนองตอบและรับใช้งานทางด้าน พระพุทธรูปศาสนาโดยตรง ทั้งในด้าน จิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม โดยไม่เลือกว่าจะเป็นลัทธิมหายาน หรือเถรวาท

พุทธ ความหมาย คือ ท่านผู้ตรัสรู้แล้ว ผู้ตรัสรู้ ผู้ตื่นแล้ว ผู้เบิกบาน ท่านผู้รู้ร้อยสัจส์อย่างถ่องแท้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2553) ศิลปะ ความหมาย คือ ฝีมือ ความฉลาดในฝีมือ การแสดงออกมาให้ปรากฏอย่างงดงามน่าชม วิชาที่ใช้ฝีมือวิชาชีต่าง ๆ ศิลปะ หรือ ศิลป์ เป็นการกระทำหรือขั้นตอนของการสร้างชิ้นงานศิลปะ โดยมนุษย์เป็นผู้สร้างสรรค์สุนทรียภาพ จินตนาการ หรือการสร้างจากอารมณ์ในภาวะต่าง ๆ ของมนุษย์ จนเป็นผลงานแห่งความคิดและการรังสรรค์ที่แสดงออกมาในรูปลักษณะที่แตกต่างกันออกไป ก่อให้เกิดอารมณ์ ความรู้สึก ในความงดงามความชอบ ความพึงพอใจ ความประทับใจ หรือเกิดความสะเทือนใจ มีอารมณ์ ชื่นชม ชอบ รักไม่พอใจ เกลียด ชิงชัง เป็นต้น

พระราชมุนี (ประยูร ปยุตโต) ได้อธิบายความหมายไว้ว่า เจดีย์ที่เคารพนับถือบุคคลสถานที่ หรือวัตถุที่ควรเคารพบูชา เจดีย์เกี่ยวกับพระพุทธเจ้ามี 4 อย่าง คือ

1. ธาตุเจดีย์ บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ
2. บริโภคเจดีย์ คือ สิ่งหรือสถานที่พระพุทธเจ้าเคยทรงใช้สอย
3. ธรรมเจดีย์ บรรจุพระธรรม คือ พุทธพจน์
4. อุทเทสิกเจดีย์ คือ พระพุทธรูปในทางศิลปกรรมไทย หมายถึง สิ่งที่ก่อเป็นยอดแหลมเป็นที่บรรจุสิ่งที่เคารพนับถือ เช่น พระธาตุ และอัฐิบรรพบุรุษ (พระราชมุนี (ประยูร ปยุตโต), 2551)

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า พุทธศิลป์ เป็นงานศิลปะที่ช่าง/ศิลปินสร้างขึ้น เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา หรือสร้างขึ้นเพื่อรับใช้พุทธศาสนา ดังนั้น พุทธศิลป์ จึงมี

ความหมายถึงงานศิลปะที่สร้างขึ้นมาเพื่อเป็นการอุทิศ และรับใช้ด้านพระพุทธศาสนาโดยตรง ก่อให้เกิดความศรัทธา ความเชื่อ ความเลื่อมใส ในพระพุทธศาสนาโดยอาศัยองค์รวมของการสืบทอด อายุพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนสืบไป

การอนุรักษ์และการบริหารจัดการพุทธศิลป์

พุทธศิลป์ไม่ใช่ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเกิดขึ้นได้เอง แต่เป็นทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทหนึ่งที่มีมนุษย์ใช้สติปัญญาและความรู้ความสามารถสร้างขึ้นใหม่ทั้งหมดหรือดัดแปลงจากทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นประโยชน์สังคมในสมัยนั้น ๆ การบริหารพุทธศิลป์ในปัจจุบันนั้นได้เปลี่ยนรูปแบบ วิธีการในการอนุรักษ์สิ่งเหล่านั้นไว้ใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ ทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นของเปราะบาง การจะซ่อม บูรณะ หรือสงวนรักษานั้น ต้องระวังไม่ให้เสียหายไปกว่าเดิม หรือทำขึ้นใหม่ซึ่งกลับเป็นการทำลายคุณค่า ทางประวัติศาสตร์ศิลปกรรม และความเป็นพุทธศิลป์ของสิ่งของนั้น ๆ

แนวคิดในปัจจุบันการบริหารจัดการทางด้านพระพุทธศาสนาหรือพุทธศิลป์มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เนื่องจากมีปัจจัยหลายอย่าง ที่มีความเกี่ยวเนื่องกับการบริหารจัดการที่ต้องบริหารจัดการควบคู่ไปกับการดูแล สามารถสรุปได้ดังนี้

1. การบริหารจัดการศาสนบุคคล ได้แก่ การบริหารจัดการพระภิกษุสามเณรที่อยู่อาศัยในวัดหรือชุมชนเดียวกันที่อาศัยอยู่
2. การบริหารจัดการศาสนธรรม ได้แก่ หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่จะต้องยึดเป็นหลักเสมอในการบริหารจัดการงานนั้น ๆ จะละเลยไม่ได้ซึ่งประกอบด้วยพระธรรมและพระวินัย
3. การบริหารจัดการศาสนสถาน ได้แก่ ศาสนวัตถุหรือ ศาสนสมบัติ ได้แก่ วัดและทรัพย์สินต่าง ๆ ทั้งที่เป็นสังฆารัมภ์และ อสังฆารัมภ์
4. การบริหารจัดการศาสนพิธี ได้แก่ กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องด้วยพระพุทธศาสนาและชุมชน อันจัดเป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งที่ทำให้พระพุทธศาสนา มีความเกี่ยวพันกับสังคมทั่วไปองค์ประกอบที่เกี่ยวเนื่องกับการบริหารจัดการวัด (กรมศาสนา, 2546)

การอนุรักษ์พุทธศิลป์นั้น หากกล่าวโดยพื้นฐานแห่งพระธรรมวินัย กล่าวได้ว่าเป็นบทบาทในการดูแลรักษาพุทธศิลป์ในฐานะที่เป็นศาสนสมบัติ หรือ สมบัติในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงมีวิธีและแนวทางที่จะดูแลศาสนสมบัติวัด ให้ดูดีมีระเบียบเพื่อที่ใครมาพบเห็นจะได้มีความเลื่อมใสในบวรพระพุทธศาสนา พระองค์ทรงบัญญัติพระวินัยเอาไว้ในสิกขาบทปาจิตติย หมวด ภูตคามวรรค ในข้อที่ 4 ความว่า “อนึ่ง ภิกษุใดวางไว้แล้วก็ดี ให้วางไว้แล้วก็ดี ซึ่งเตียงก็ดี ตั่งก็ดี พุกก็ดี เก้าอี้ก็ดี อันเป็นของสงฆ์ในที่แจ้ง เมื่อหลักไปไม่เก็บ

เองก็ดี ไม่ใช่ให้เก็บก็ดี ซึ่งเสนาสนะที่วางไว้นั้น หรือไม่บอกมอบหมายไปเสีย เป็นปาจิตติย.” (พระอมราภิรักขิต (เกิด), 2403)

พระพุทธเจ้าได้มอบหมายให้พระสงฆ์ภายในวัดมีหน้าที่ในการช่วยดูแลรักษา ศาสนสมบัติของวัดโดยภิกษุผู้ที่ได้รับเลือกเป็นเจ้าหน้าที่นั้นต้องมีคุณธรรม 5 ได้แก่

1. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความชอบ
2. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความเกลียดชัง
3. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความมกมาย
4. ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความกลัว
5. เข้าใจการทำหน้าที่อย่างนั้น (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิร

ญาณวโรรส, 2525)

หากพระพุทธเจ้าไม่บัญญัติพระวินัยเพื่อเป็นข้อบังคับของพระภิกษุสงฆ์ พระพุทธศาสนาจะตั้งอยู่ไม่ได้ เพราะไม่มีหลักเกณฑ์อะไรเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวหรือเป็นเกณฑ์ ตัดสินเมื่อมีคดี (อภิรณ) ตามหลักพระธรรมวินัยมีการกำหนดผู้ดูแลศาสนสถาน ศาสนสมบัติ ซึ่งส่วนหนึ่งอาจเป็นพุทธศิลป์ ในปัจจุบันได้โดยผู้ดูแลสมบัติของพระศาสนา สำหรับผู้รับหน้าที่ ผู้ดูแลศาสนสถานและศาสนสมบัติในวัดที่พระพุทธเจ้าทรงได้อนุญาตให้มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ดังในเรื่องของพระปิลินทวัจฉะที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า

ท่านพระปิลินทวัจฉะประสงค์จะทำที่เร้นจึงให้ภิกษุทั้งหลายทำความสะอาดเงื่อมเขา ในกรุงราชคฤห์ ครั้นนั้น พระเจ้าพิมพิสารต้องการถวายคนวัดเพื่อช่วยทำความสะอาดเงื่อมเขา ต่อมาท่านพระปิลินทวัจฉะได้กราบทูลต่อพระพุทธเจ้าว่าพระพุทธเจ้าถ้าพระเจ้าพิมพิสาร จอมทัพมครรัฐมีพระราชประสงค์จะถวายควรวัดข้าพระองค์ จะพึงปฏิบัติอย่างไร ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลายเราอนุญาตให้มีผลงานวัด” (วิ.มหา. (ไทย) 5/270/63-65.) (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

จากพระพุทธพจน์ดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่า การดูแลศาสนสถาน ศาสนสมบัติ ของพระศาสนา มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล แต่ในสมัยปัจจุบันนี้ถ้าเป็นวัดเล็กมีพระภิกษุ สามเณรไม่มากนัก เจ้าอาวาสก็ทำหน้าที่ปกครองดูแลพระภิกษุสามเณรภายในวัดตามพระธรรม วินัยด้วยตนเอง

กล่าวโดยสรุปได้ว่า พระสงฆ์ในการดูแลรักษาโบราณสถาน เป็นการดูแลรักษา ความสะอาด และป้องกันความทรุดโทรมของโบราณสถานที่ตั้งอยู่ หรือเก็บรักษาอยู่ภายในวัด โดยเป็นบทบาทตามพระวินัย ตามที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตแต่งตั้งผู้ดูแลเสนาสนะ หรือผู้ดูแล อารามเป็นต้นและเป็นบทบาทที่เกิดขึ้นตามบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ซึ่งระบุให้ การดูแลรักษาโบราณสถานภายในวัดเป็นหน้าที่รับผิดชอบของพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ซึ่งต้องมีหน้าที่ในการบำรุงรักษาวัด และศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี เป็นต้น

พุทธศิลป์เป็นสื่อการเรียนรู้

การสื่อถึงหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ เพื่อเข้าถึงธรรมะอย่างลึกซึ้งได้เหนือกว่าคำบรรยาย ศิลปินไทยใช้ศิลปะเป็นสื่อเพื่อก้าวไปสู่ จริยธรรม และศาสนาในสังคม ศิลปะเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งจะช่วยเสริมความเป็นมนุษย์ ของเราให้เต็มเปี่ยมบริบูรณ์ ศิลปกรรมจะเป็นสื่อพิเศษให้มนุษย์เข้าใจแก่นของความเป็นจริงได้ อย่างซาบซึ้งและลึกซึ้ง เป็นสื่อพิเศษ ช่วยน้อมใจมนุษย์ให้ประจักษ์ซึ่งถึงการให้ความรู้ ในการอนุรักษ์โบราณสถานแก่ประชาชน (ตัวแน่น, 2551)

โดยฐานะของพระสงฆ์ที่เป็นสาวกของพระพุทธศาสนา บทบาทด้านหนึ่งซึ่งถือเป็นหน้าที่หลักคือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้แก่ การทำให้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ขยายวงกว้างออกไปให้แผ่ไกลทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย ต้องเอาไป ประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขตามพุทธประสงค์ 3 ประการ

1. ทิฐุธัมมิกัตถประโยชน์ ประโยชน์ในชาตินี้
2. สัมปรายิกัตถประโยชน์ ประโยชน์ในชาตินี้
3. ปรมัตถประโยชน์หรือประโยชน์อย่างยิ่ง

พระสงฆ์สามารถดำเนินการในการให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์พุทธศิลป์ แก่ประชาชนได้ดังนี้

1. การนำเสนอข้อมูลข่าวสารทางวิชาการแก่สาธารณชน ซึ่งจะต้องอยู่บนพื้นฐานแห่งความถูกต้อง
2. การจัดทำป้ายสื่อความหมาย จะต้องเป็นไปตามแนวทางที่กำหนดไว้ใน แผนแม่บทการอนุรักษ์โบราณสถานหากไม่มีแผนแม่บทความเร่งรัดให้มีการกำหนดแนวทางไว้ เป็นหลักปฏิบัติความหมายนอกจากจะต้องมีใจความที่ถูกต้องอ่านเข้าใจง่ายและสื่อสารได้ ชัดเจนแล้วยังต้องพิจารณาในเรื่องรูปแบบขนาดทั้งนี้จะต้องอยู่ในหลักการไม่สร้างปัญหา กีดขวางหรือบดบังทัศนียภาพของโบราณสถานควรให้ความกลมกลืนโดยภาพรวมไม่เด่น ข่มโบราณสถาน
3. ต้องควบคุมไม่ให้มีการติดตั้งป้ายที่เกินความจำเป็นซ้ำซ้อน อันจะเป็นเหตุ ให้ความรกรุงรัง กีดขวางทัศนียภาพทึ่งดงามและอาจให้ข้อมูลที่ขัดแย้งกันเมื่อมี การปรับปรุงข้อมูลให้จัดทำ
4. ควรออกแบบป้ายสื่อความหมายให้เหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอยและที่ตั้ง ของป้ายเพื่อประโยชน์สูงสุดในการบริการด้านข้อมูลข่าวสาร (กรมศิลปากร, 2553)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า พระสงฆ์ในด้านการให้ความรู้ในการอนุรักษ์โบราณสถานแก่ ประชาชน เป็นการอบรมให้ความรู้และเผยแพร่ข้อมูลที่เป็นความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา และคุณค่าของการอนุรักษ์โบราณสถานแก่ประชาชนทั่วไป ซึ่งอาจกระทำได้โดยสอดแทรก ความรู้และปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์โบราณสถานแก่ประชาชนได้ ในคราวที่มีโอกาสได้แสดง

ธรรมหรือเทศนาธรรม และการนำเสนอข้อมูลข่าวสารทางวิชาการแก่สาธารณชนโดยผ่านป้ายสื่อความหมายต่าง ๆ รวมถึงการสนับสนุนการศึกษาค้นคว้าในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การศึกษา นอกโรงเรียน มหาวิทยาลัยชาวบ้าน เป็นต้น

ปัจจัยหลักในการบริหาร

ปัจจัยในการบริหารงานจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่างร่วมกัน จึงจะเกิดกิจกรรมในการดำเนินงานสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. คน (Man) เป็นผู้ดำเนินการทุกอย่าง เป็นผู้คิด เป็นผู้กระทำ ต่าง ๆ งานจะสำเร็จหรือไม่อยู่ที่ผู้บริหารจัดการ

2. เงิน (Money) เงินเป็นสิ่งหล่อเลี้ยงให้คนงาน บริบทต่าง ๆ ดำเนินไปได้ อย่างราบรื่น

3. วัสดุ (Materials) วัสดุจึงเป็นเสมือนแขน ขา ของการบริหารงาน

4. การจัดการ (Management) ผู้บริหารควรให้ความสำคัญถ้าการจัดการดีมี การวางแผนไว้ดีตั้งแต่ต้น

กระบวนการบริหารจัดการ

กระบวนการบริหารจัดการ เป็นกลไกและตัวประสานที่สำคัญที่สุดในการประมวลผลักต้น และกำกับให้ปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นทรัพยากรการจัดการประเภทต่าง ๆ สามารถดำเนินไปได้โดยมีประสิทธิภาพ จนบรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการ การเข้าใจถึงกระบวนการบริหารจัดการ และการฝึกฝนให้มีทักษะสูงขึ้น จะช่วยให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพมากขึ้นได้ มีดังนี้

กระบวนการบริหารจัดการโบราณสถานในวัด

1. การวางแผน (Planning) สำนวความพร้อมโบราณสถานในวัด การกำหนดเป้าหมาย แผนงาน และตัดสินใจหาวิธีการที่ดีที่สุดที่ทำให้เป้าหมายนั้นบรรลุผลสำเร็จ

2. การจัดองค์การ (Organizing) ประสานงานกับชุมชน วางทรัพยากรบุคคล และทรัพยากรที่ไม่ใช่บุคคล โดยวางแผนให้สามารถบรรลุผลสำเร็จ

3. การนำและสั่งการ (Leading and Directing) ประชุมสมาชิก บริหารโบราณสถานในวัด การทำงานที่ต้องการ และทำให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ

4. การควบคุม (Controlling) กระจายงานให้ผู้รับผิดชอบ โบราณสถานในวัดและประชุมปรึกษาถึงปัญหาที่พบ กำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์การ ให้เป็นไปตามมาตรฐาน และเป้าหมายที่องค์การคาดหวัง และกำหนดไว้

กล่าวโดยสรุปได้ว่า กระบวนการบริหารจัดการที่ประกอบด้วยหน้าที่หลัก 4 ประการนี้เป็นภาระหน้าที่ที่สำคัญของผู้บริหารพึงต้องปฏิบัติ โดยที่กระบวนการบริหารจัดการ 4 ด้านนี้จะเกี่ยวข้องสัมพันธ์ซึ่งกันและกันตลอดเวลา ซึ่งผู้บริหารจะเป็นบุคคลที่ทำหน้าที่ในกระบวนการบริหารจัดการทรัพยากรขององค์การโดยอาศัยหน้าที่ทั้ง 4 ประการนี้ เป็นต้น

ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เจ้าอาวาส มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารและจัดการวัดให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ พระสังฆาธิการผู้เป็นเจ้าอาวาส หรือผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส มีบทบาทหรือหน้าที่ต้อง รับผิดชอบงานด้านการปกครองตนเอง และ การปกครองวัด 4 ฐานะ ที่ผู้บริหารจะไม่สามารถละเลยต่อหน้าที่ได้ดังนี้คือ

1. มีบทบาทหรือหน้าที่รับผิดชอบฐานะเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ด้วยการดูแลบริหารกิจการของวัด และเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเวลาเดียวกัน
2. มีบทบาทหรือหน้าที่ต้องรับผิดชอบฐานะเป็นผู้แทนวัด เจ้าอาวาสและพระภิกษุที่อยู่ในวัดช่วยกันประชาสัมพันธ์ กิจกรรมทางวัดที่ได้จัดขึ้นในแต่ละครั้ง
3. มีบทบาทหรือหน้าที่ต้องรับผิดชอบฐานะเป็นพระสังฆาธิการ ด้วยการดูแลรับผิดชอบตามหน้าที่ และบริเวณการปกครองของตนเอง
4. มีบทบาทหรือหน้าที่ต้องรับผิดชอบฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย ตั้งแต่เจ้าอาวาสขึ้นไปมีฐานะเป็น เจ้าพนักงานตามกฎหมายมหาเถรสมาคม และกฎหมายทางบ้านเมือง (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2558)

การบริหารงานด้วยการมอบหมายงานและกระจายอำนาจให้ลูกน้องหรือฝ่ายงานต่าง ๆ นำไปทำงานของตนเองได้ตามแผนงานที่วางไว้ แต่อย่าลืมที่จะพัฒนาความรู้ความสามารถทั้งตัวผู้บริหารและผู้ใต้บังคับบัญชาเพื่อให้มีความรู้ความสามารถที่ยั่งยืนในอนาคตด้วย นอกจากนั้นวัดจัดการปกครองโดยมีกฎระเบียบ กติกา เฉพาะของแต่ละวัดแล้วยังจะต้องอยู่ภายใต้ระเบียบการปกครองแห่งราชอาณาจักรและระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ไทย เช่น กฎหมาย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์กฎหมายมหาเถรสมาคม กฎกระทรวง เป็นต้น

ดังนั้น ผู้บริหาร จึงต้องมีหลักธรรมจะทำให้การบริหารพุทธศิลป์ในวัดให้มีประสิทธิภาพควรมียุ่ด้วยกันให้ครบทั้ง 3 ด้าน คือ หลักธรรมในการดำรงตนเป็นคุณธรรมที่มีความสำคัญและจำเป็นสำหรับเจ้าอาวาส หลักธรรมต่อเพื่อนร่วมงาน เป็นคุณธรรมเพื่อความดีงามแห่งสังคม และช่วยส่งเสริมชีวิตที่ดีร่วมกันระหว่างพระสงฆ์ และชุมชน ในด้านหลักธรรมในการปฏิบัติงานจะเป็นคุณธรรมที่มีประโยชน์ต่อการทำงาน นอกจากนี้ผู้บริหารยังต้องมีความอดทนอดกลั้นต่อสภาวะต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งจากภายนอกและภายใน เพื่อให้การบริหารเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพไม่ว่าในสภาวะใดก็ตาม

จากที่กล่าวมานั้นจะเห็นได้ว่าการบริหารจัดการวัดนอกจากเจ้าอาวาสจะต้องคำนึงถึงพระธรรมวินัยกฎหมายบ้านเมืองและกฎหมายคณะสงฆ์เป็นต้นแล้ว สิ่งที่สำคัญที่พึงตระหนักคือ ความเจริญมั่นคงของวัด การพัฒนาวัดให้มีศักยภาพที่เอื้ออำนวยคุณประโยชน์ต่อประชาชน ชุมชน สังคม เป็นต้น

สรุป

พุทธศิลป์เป็นศิลปกรรมที่สร้างขึ้นตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้มีการสร้างติดต่อกันมาหลายร้อยปีแล้วในประเทศไทย ประเทศไทยมีประเพณี วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตมาตามหลักพระพุทธศาสนามาช้านาน ดังนั้นพุทธศิลป์ในประเทศไทยจึงมีจำนวนมาก และทั้งหมดจะสร้างขึ้นภายในวัด ทั้งนี้เพราะวัดเป็นจุดรวมเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนา กล่าวในทางด้านของชุมชน ในทางด้านศาสนิกชนมีการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเป็นเวลายาวนานนับแต่อดีต ในปัจจุบันสามารถกล่าวได้ว่าพุทธศิลป์ในวัดเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญในการค้นคว้าศึกษาหาความรู้ที่สำคัญการศึกษาค้นคว้าวิวัฒนาการทางด้านศิลปะของพุทธศิลป์แต่ละยุคสมัยที่ปรากฏ ที่เป็นแหล่งศึกษาด้านประวัติศาสตร์ การศึกษาค้นคว้า เมื่อเราเข้าใจถึงหลักพุทธธรรมที่แฝงไว้ตามงานพุทธศิลป์ของโบราณสถาน ซึ่งนอกจากจะพบความงามทางสายตาแล้วย่อมจะพบกับความสุขสงบทางจิตใจและความแจ่มใสทางปัญญาด้วย เป็นสิ่งเพิ่มความน่าสนใจ ชวนให้ค้นหาความหมาย ของสิ่งต่าง ๆ ที่แฝงอยู่ในพุทธศิลป์อีกเป็นจำนวนมาก ในส่วนของการบำรุงรักษา การก่อสร้าง การบูรณปฏิสังขรณ์พุทธศิลป์ และการปรับปรุงตกแต่ง ล้วนแต่เป็นงานที่ต้องทำด้วยเงิน แรงงาน และแรงความคิดอันเป็นส่วนสร้างสรรค์ในการบริหารจัดการและเสริมสร้างส่วนที่เป็นวัตถุให้ปรากฏเป็นรูปธรรมตามวัด วารามต่าง ๆ ด้วยหน้าที่ของเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการดูแลพุทธศิลป์ ให้มีความคงทน และเป็นที่ศึกษาเรียนรู้ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กบินทร์ เตชวงศ์. (2564). การวิจารณ์งานศิลปะ Art Criticism. เรียกใช้เมื่อ 9 มกราคม 2564 จาก <https://sites.google.com/a/samakhi.ac.th/kabin-techawong/kar-wicarn-ngan-silpa-art-criticism>
- กรมศาสนา. (2546). วัดพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- กรมศิลปากร. (2553). การอนุรักษ์โบราณสถาน: การขึ้นทะเบียนโบราณสถาน. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงวัฒนธรรม.
- _____. (2553). องค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์ภูมิสถาปัตยกรรมโบราณ. เรียกใช้เมื่อ 5 มกราคม 2564 จาก <https://www.finearts.go.th/archae>
- ตัวแน่น. (2551). อังคาร กลยานพงศ์ กวีผู้ตวัดถ่าน อ่านกลอน สอนสังขธรรม. เรียกใช้เมื่อ 9 มกราคม 2564 จาก https://anowl.co/anowlrod/หลงรูป/long_roob16/
- พระครูภัทรจิตตาภรณ์ และคณะ. (2563). รูปแบบการส่งเสริมการอนุรักษ์พุทธศิลป์ของอุโบสถ ในจังหวัดนครราชสีมา. วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 5(2) 135-147.

- พระครูวิสุทธิธานันท์คุณ (สุรศักดิ์ วิสุทธาจาโร). (2557). การบริหารจัดการวัดเพื่อความมั่นคงแห่งพุทธศาสนา. ใน ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณโณ). (2545). การคณะสงฆ์และการศาสนา. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2543). แก่นแท้ของพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2553). พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมมิก.
- พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2551). หนังสือชุด. หลักธรรมเฉลิมพระเกียรติ, “ภาพปริศนาธรรม”. เรียกใช้เมื่อ 8 มกราคม 2564 จาก <https://www.facebook.com>
- พระอมราภิกขิต (เกิด). (2403). บุพพสิกขาพรรณนา. กรุงเทพมหานคร: ธรรมบรรณาการ.
- พิสิฐ เจริญวงศ์. (2542). การจัดการทรัพยากรศิลปะและวัฒนธรรม. พิมพ์ลักษณ์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2552). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2552. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.
- วีระ เปล่งรศมี. (2543). บทบาทของพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์โบราณสถานในจังหวัดเชียงราย. ใน วิทยานิพนธ์สังคมศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สงวน รอดบุญ. (2526). พุทธศิลป์ลาว. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2525). วินัยมุข เล่ม 3. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2504). พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504. เรียกใช้เมื่อ 5 มกราคม 2564 จาก https://www.bedo.or.th/bedo/backend/upload/content/2017_11/1511281705_6536.pdf
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2558). คู่มือพระสงฆ์การ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.